

О САВУ СКОКУ

Сви ми што смо се овде окупили, мање-више подједнако знамо о Саву Скоку и његовим књигама. А нема те сале која би окупила све оне који га воле, цене и поштују. Саво Скоко је био официр. Али, какав официр?! Сама та реч, одредница која означава занимање, чини ми се да у свом значењу није чак ни примењива када је у питању наш Саво. Појам официр на свим језицима значи службеник, службеник војске која брани државу.

Сава је, пре свега, био службеник своје отаџбине, свог нарада, а изнад свега службеник истине. У тој врсти службовања не постоје чиновни, а Саву би, сигурно припадао онај највећи. Не знам онога који је толике деценије, са таквом упорношћу и личним жртвовањем служио свом народу и истини о њему.

Наша представа о Србији и Србима у Првом рату била би кудикамо сиромашнија, да није било Сава Скока. Његове књиге о биткама, страдањима и слави српског војника у Првом рату, могу се упоредити са историјским меморима Жукова, Де Гола и Черчила о Другом рату. Ликови наших највећих војника тога времена, Путника, Степе, Мишића и Бојовића, не би било тако живи, да није било Сава Скока. Али да га упоредим са историчарима. Оно што су Тацитови Анали за историју старог Рима, то су књиге Сава Скока за историју Херцеговине у 20. веку.

Чини ми се да Саво Скоко никада и није био официр партијске државе. Партија и идеологија с једне, а истина са друге стране, увек су биле у сукобу. Саво је, скоро усамљен, увек био на страни истине, био је њен слуга и службеник, јединствен борац да се та истина спаси и изађе на видело, да се не изгуби у идеолошким маглама, у које су је гурали чак и многи титофилни историчари.

Када је у питању наша Херцеговина и њена страдална судбина у Другом рату, Саво Скоко је њен ослободилац од лажи и партијског декора у који је била урамљена, а чему смо деценијама морали робовати. Саво Скоко је својим књигама обасјао истином наш завичај, пробудио сазнања, свест и савест о нама и нашим жртвама.

Једна врста императива за сваког историчара налази се у старој латинској мудрости – речи лете, списи остају. А наш Саво је записао све, сачувао од заборава жртве и догађаје. У обе наше војске било је људи и јунака, као и оних за које се то не може рећи. А партијска историја је само једне приказивала искључиво као злочинце, а друге искључиво као ослободиоце. Саво Скоко, поштујући истину изнад свега, то није радио. Ми смо деценијама били приморани да ћутимо о усташким злочинима и нашим жртвама. А да апсурд буде већи, са тим злочинцима смо морали изграђивати такозвано братство и јединство. А браћа нашег племена, која су се у различитим организацијама борила за слободу, (а једна и за власт) морала су се међусобно мрзети и после рата.

Саво Скоко је свима предочио чињенице које су их морале освестити. Саво Скоко је сачинио и обелоданио најопширнији инвентар трагичних догађаја у Херцеговини. Многобројна места, многобројни злочини, многобројне жртве, многобројни злочинци – све је то, именом и презименом, са мноштвом документарних доказа, записао Саво Скоко. Он је, између осталог, али пре свега, спасио од заборава наше жртве. Саво Скоко је, када су у питању наше жртве и њихови целати, уистину наш Симон Визентал, како је то луцидно оценио Светозар Црногорац.

Саво Скоко је, као ретко ко, био и изгледан и угледан човек. Изглед, виђеност или наочитост, подарила му је

мајка природа. Велики углед Саво је стекао на најпоштенији могући начин, својим деценијским радом и својим делима. Он спада у прве послератне првоборце за истину.

На овоме скупу, дакле међу људима који га познају, скоро да и не треба говорити о Саву Скоку као човеку. Сви га знамо као човека најплеменитијег кова. Једном речју, људина, рођени господин духа и понашања, ерудита првог реда.

Када би, рецимо у Клубу Гачана у Београду, или било где друго, говорио Саво Скоко, никога није требало опомињати на тишину. У његовом казивању никада није било сувишне речи, никада речи без покрића у чињеницама, односно самој логици. А говорио је јасно, сликовито и убедљиво. Никада нисмо могли чути да политизира, да некога оговара, да препричава интриге. Није то био његов ниво. То је увек било испод његове високе части. Никада се није жалио на проблеме и неправде које су му, на правди Бога, други приређивали. А волео је и да се нашали, да исприча многе анегдоте. У његовом раскошном духу било је доста места и за хумор. Можда се тиме бранио од тегоба или штитио и нас саме од мучнине коју су изазивала његова казивања о злочинима.

Причу о Саву Скоку, никада не можемо завршити. Био је, заиста, један и јединствен. А бојим се и непоновљив. И заиста, помало је таквих људи и историчара, као што је наш Саво Скоко!

Милош Марковић

Београд, 26.9. 2013.